

являються аргентинський в Буенос-Айресе (1971) і італійський в Риме (1973). Автор італійського пам'ятника зобразив Тараса Григор'євича в виде римського сенатора.

Пам'ятники Кобзарю єсть вездє, гдє єсть українська діаспора. Отметим, что в следующем году будет возведен памятник в ЮАР (Африка), тогда Шевченко будет на всех континентах. Шевченко и его произведения принадлежат не только Украине, но и всему человечеству.

СВІТ “КОБЗАРІВ” Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Кандаурова О.Д., зав. сектором рідкісних і цінних видань
Жидких І.П., головний бібліограф (методист)

Перша збірка поетичних творів видатного українського поета, письменника, художника, громадського діяча, етнографа Тараса Григоровича Шевченка вийшла в світ у Санкт-Петербурзі 1840 р. під назвою “Кобзар”. Уже самою назвою книги автор засвідчив, що він виступає співцем народних мас. Із часу виходу збірки й самого Шевченка почали називати Кобзарем.

З першого виступу в літературі Шевченко визначив своєю творчістю шляхи подальшого розвитку української мови та літератури. “Кобзар” представив небачені донині зразки досконалого володіння поетичною формою. Молодий автор виявив глибоке опанування духом народної творчості, бездоганне художнє чуття, поетичну щирість, ясність слова. Книжка вийшла в світ майже в день других роковин його викупу з кріпацтва. Це була чи не найсвітліша, найрадісніша доба життя Шевченка, ті “незабвенные золотые дни” навчання в Академії мистецтв. У перший же рік навчання він одержує за малюнок з натури першу срібну медаль, за якою потім буде друга, третя. Та сила поетичного покликання всемогутня. Сам Шевченко скаже згодом про це у щоденнику 1 липня 1857 р. :*“Странное, однакож, это всемогущее призвание. Я хорошо знал, что живопись – моя будущая профессия, мой насущный хлеб. И вместо того, чтобы изучить ее глубокие таинства, и еще под руководством такого учителя, каков был бессмертный Брюллов, я сочинял стихи, за которые мне никто не гроша не заплатил и которые, наконец, лишили меня свободы, и которые, несмотря на всемогущее бесчеловечное запрещение, я все-таки втихомолку кропаю”*.

Поетичну творчість молодого Шевченка гаряче підтримує й заохочує український та російський письменник Є. Гребінка. Він знайомить поета з літературно-мистецьким світом Петербурга. Відвідування гуртків та літературних і музичних вечорів збагачувало й розширювало кругозір молодого поета, стимулювало його творчість.

На кінець 1839 р. Шевченко вже написав поеми “Катерина”, “Тарасова ніч”, “Іван Підкова”, балади “Перебендя” і “Тополя”, послання “До Основ'яненка”, думку “Нащо мені чорні брови ...” Ці твори поета й склали першу його поетичну збірку – “Кобзар”. Безпосередньо перед виданням збірки і спеціально для неї Шевченко написав вступний вірш-заспів “Думи мої, думи мої ...”, який

вмістив на початку книги.

Є. Гребінка допоміг першому “Кобзарю” пройти цензуру з якомога меншими втратами тексту. Книга Шевченка потрапила до П. Корсакова, який мав репутацію цензора, здатного відстоювати інтереси автора. Цікаво відзначити, що серед літераторів, які довіряли Корсакову долю своїх творів, був і О.С. Пушкін.

Друкувався “Кобзар” у типографії Є.Ф. Фішера коштом П.І. Мартоса, поміщика, відставного ротмістра. На жаль, не збереглися відомості ні про умови друкування, ні про тираж видання першої книги Шевченка. Наклад навряд чи перевищував тисячу примірників, бо книга була прикрашена офортом, а більшої кількості відбитків офортна дошка не витримувала. Проте відомо, що цензор П. Корсаков підписав квиток на випуск “Кобзаря” з друкарні в світ 18 квітня 1840 р. Через кілька днів книжка Шевченка з'явилася у петербурзьких книгарнях. Але частина тиражу вийшла з друкарні на тиждень раніше офіційного дозволу. Видавець “Кобзаря” П. Мартос 13 квітня 1840 р. надіслав примірник “Кобзаря” М. Маркевичу. У цих “позацензурних” збірках було на 1 сторінку менше купюр – цензурних скорочень у тексті. Звичайні примірники “Кобзаря” мали 114 сторінок (1429 рядків), а “позацензурні” – 115 сторінок (1471 рядок).

Із усіх прижиттєвих видань творів Шевченка “Кобзар” 1840 р. був найбільш привабливий зовні: непоганий папір, зручний середній формат, чіткий шрифт, рівний набір, продуманий розподіл тексту та його частин. Кожний твір розпочинався зі спуску на непарній сторінці, а у поемі “Катерина” так починався й кожен з п'яти розділів. Крім першого вірша – заспіву, кожному твору передувало шмуцтитул (окрема сторінка, де поміщають заголовок частини чи розділу книги, а деколи окремих творів, які входять у збірник; у стародруках це додатковий титульний аркуш). Шрифти шмуцтитулів гармонійно підібрано до основного шрифту книжки. На шмуцтитулах розташовано посвяти, що їх мають у “Кобзарі” 1840 р. “Перебендя” (Е.П. Гребенкс), “Катерина (В.А. Жуковському. На пам'ять 22 апреля 1838)”, “Тополя” (“П.С. Перовской”), “Іван Підкова” (“В.И. Штернбергу”, “Тарасова ніч” (“П.И. Мартосу”).

Примітна особливість цього “Кобзаря” – офорт на початку книжки за малюнком Василя Штернберга: народний співець-Кобзар із хлопчиком-поводирем. Це не ілюстрація до окремого твору, а узагальнений образ Кобзаря, який і дав назву збірці.

Як видно з оголошень у газеті “Северная пчела”, книгарі В. Поляков та В. Заїка продавали “Кобзар” по карбованцю сріблом за примірник. Мабуть, інші книгарі продавали його за такою ж ціною. Розійшовся “Кобзар” швидко. Згадувані вище оголошення були єдиними друкованими повідомленнями про продаж книги. Потреби в нових оголошеннях не було, адже збірка у книгарнях не залежалася. Успіх “Кобзаря” був величезний. Жодна з попередніх українських книжок не набула такого поширення. Численні рукописні списки з “Кобзаря”, які зберігаються в архівах та музеях, набагато збільшили “тираж” книги. Ця невеличка книжка з 8 творів молодого поета, недавнього кріпака, одразу ж поставила ім'я Шевченка на перше місце в українській літературі.

“Ся маленька книжечка, – зазначав Іван Франко, – відразу відкрила немов новий світ поезії, вибухла мов джерело чистої, холодної води, зяснила невідомою досі в українському письменстві ясністю, простотою і поетичною грацією вислову”.

Заборона й вилучення “Кобзаря” після арешту Т.Г. Шевченка 1847 р. зробили цю реліквію української літератури раритетом ще за життя поета. Повернувшись із заслання, не мав свого першого “Кобзаря” й сам автор. У світі збереглося лише кілька примірників цього видання.

Саме цим зумовлений незмінний успіх факсимільних видань “Кобзаря” 1840 р. Уперше таке видання вийшло 1914 р. у Львові.

У ФБ ХНАУ ім. В.В. Докучаєва зберігаються два примірника фототипій першого “Кобзаря” Т. Шевченка: звичайного (К.: Дніпро, 1974) та позацензурного (К. : АН УРСР, 1962). Останній був подарований бібліотеці ветераном Великої Вітчизняної війни, доцентом кафедри селекції М.Я. Тимчуком, нині покійним. На титульному листі книги залишився автограф ученого-селекціонера. Світла йому пам'ять і подяка від працівників і користувачів бібліотеки.

За життя Шевченка його твори під назвою “Кобзар” виходили ще у 1844 та 1860 рр. 1844 р. побачив світ “Чигиринський Кобзар” – передрук першого видання книги з додатком поеми “Гайдамаки”.

23 січня 1860 р. у друкарні П. Куліша вийшло нове видання “Кобзаря” з портретом автора, який намалював російський художник М.О. Мікешин. Книга була надрукована коштами Платона Симиренка, відомого цукрозаводчика і мецената. Тираж “Кобзаря” склав 6050 примірників. Це видання було значно повніше попередніх: сюди увійшло 17 творів Тараса Шевченка.

Про успіх нового видання серед народу чи не найкраще написав у листі до Шевченка П. Куліш, що саме побував у Полтаві: “Тут-бо... всяка душа письменна й щира з вашим “Кобзарем”, наче з яким скарбом дорогим, носить, та хутко їм і книжок не буде треба, бо повітверджували усі ваші вірші напам'ять, – і стривайте, чи не по “Кобзареві вони й Богу моляться”.

Наприкінці 1860 р. у Санкт-Петербурзі виходить з друку “Кобзарь Тараса Шевченка в перекладі руских поетов” за редакцією М. Гербеля. Це останнє видання “Кобзаря” за життя автора. У книзі, окрім перекладів творів, уперше опублікована автобіографія Т.Г. Шевченка.

Із дореволюційних видань “Кобзаря” найкращою і найповнішою вважається україномовна збірка видана Іваном Франком у Львові 1908 р.

На жаль, наша бібліотека не має “Кобзарів” 1844, 1860, 1908 р. У фондї рідкісних та дореволюційних видань зберігається “Кобзар Т.Г. Шевченка в перекладі руских писателів”, виданий у Москві 1911 р. “Обществом любителей русской словесности” і надрукований у типографії “И.Н. Кушнерев и К^о”. На обкладинці книги – мета видання: “Доход от издания поступает на памятник Шевченку”. Взагалі, “Кобзар” Т.Г. Шевченка у дореволюційній Росії видавали 34 рази загальним тиражем 329 тис. примірників, за кордоном – 28 раз тиражем 35 тис. примірників.

Станом на 1985 р. “Кобзар” виходив 124 рази загальним накладом понад 8

млн. примірників. Низку творів із “Кобзаря” перекладено понад 100 іноземними мовами.

Із “Кобзарів” радянського періоду, які є у фонді ФБ ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, маємо “розкішно” видруковане, ювілейне (до 150– річчя від народження Т.Г. Шевченка) видання “Кобзаря” 1964 р.

2006 р. видавництво “Корбуш” створило три “Кобзаря”. Перший – колекційне видання: шкіряна оправа із золотим тисненням. Друге – доступніше, але теж вишукане. А третє – перекладене англійською. Усі три видання мають малюнки Тараса Григоровича, слайди яких надав Національний музей Т.Шевченка, та всі твори.

Звичайно, про такі видання бібліотеки в наш час можуть тільки мріяти. Будемо чекати цікавих вишуканих книг Т.Г. Шевченка, присвячених 200-річчю від дня народження Великого Кобзаря.

Література

1. Бородин В.С. Передмова до факсимільного видання “Кобзаря” 1840 р. / В.С. Бородин. – К. : Дніпро, 1974. – 34 с.
2. Сарана Ф.К. Кобзар / Ф.К. Сарана // Шевченківський словник : у 2 т. / Ін-т літ. ім. Т.Г. Шевченка ; АН УРСР. – К. : УРЕ, 1976. – Т.1. – С. 302–304.
3. Чуб Д.В. Живий Шевченко : біогр. та літературозн. оповіді / Д.В. Чуб ; худ. оформ. Ю. Кудя. – К. : Веселка, 1994. – 141 с. : іл.
4. Шевченко Т.Г. Кобзар / Т.Г.Шевченко. – К. : Худож. літ., 1964. – 380 с. : іл.
5. Шевченко Т.Г. Кобзар / Т.Г. Шевченко. – Фототипія позацензур. прим. вид. 1840 р. – К. : АН УРСР, 1962. – 123 с.
6. Шевченко Т.Г. Кобзар / Т.Г. Шевченко. – Спб. : Е. Фишер, 1840. – 114 с.– (Факс. вид. – К. : Дніпро, 1974).
7. Шевченко Т.Г. Кобзарь в переводе русских писателей / Т.Г. Шевченко ; О–во любителей Рос. Словесности. – М. : И.Н. Кушнерев и К°, 1911. – 136 с.

РІДНА ЗЕМЛЯ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

**Каранда Г.О., студ. ІV курсу факультету агрохімії та ґрунтознавства
Науковий керівник – Кравцов А.І., канд. істор. наук, професор**

Сьогодні слава Тараса Шевченка росте з дня в день, а вдячність земляків стає безприкладною. Жоден народ не згадує своїх великих синів так сердечно, як українці Шевченка.

Творчість великого Кобзаря неосяжна та різноманітна, а сам він був основоположником нової української літератури. Слово його було ознакою національного відродження, утвердження української нації, її надією на кращі часи. Служінню рідній Україні Шевченко присвятив своє палке слово, щире серце, навіть своє життя. Вся його творчість пройнята палкою любов'ю до Батьківщини, до рідного народу. Не одне покоління вчилося у Тараса любити рідний край, служити йому, боротися за свою свободу. Для поета власна доля,